

6e JAARGANG

NUMMER 3

MAART 1970

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

G O L F V A N W I L D E S T A K I N G E N I N E E N " S O C I A L I S T I S C H E " W E L V A A R T S S T A A T

VEEL weten we op dit moment niet van de stakingsgolf, die sinds december 1969 over Scandinavië gaat. Wel, dat zij 't sprookje van de zogenaamde welvaartsstaat volledig in duigen heeft geslagen. Zweden, en in mindere mate Denemarken, gelden als landen, waar de welstand een einde zou hebben gemaakt aan de strijd van de arbeiders. Onder een langdurig sociaaldemocratisch bewind is een toppunt van sociale zekerheid bereikt en voor veel mensen lijkt Zweden - meer nog dan bijvoorbeeld Joegoslavië - een alternatief voor het kapitalisme in de vorm zoals wij die kennen. Samen met een land als West-Duitsland leek Zweden één van de rustigste landen van West-Europa.

Maar evenals in Duitsland bedroeg ook hier de schijn. In september j.l. verstoorden de arbeiders van Hoesch in Dortmund de zogenaamde arbeidsvrede. Tien-duizenden Duitse werknemers gingen in staking en enkele bedrijven, onder andere in Bremen en Kiel, werden bezet gehouden.

In Zweden waren het de mijnwerkers van de Laplandse ertsbergen die een kettingreactie veroorzaakten en de zwaarste sociale crisis sinds 1931 op gang brachten. Twee maanden lang werd er geen erts gedolven en ondanks de dreigementen van werkgevers, vakbonden en regering bleef de staking ongebroken. Pas na 't afsluiten van een compromis-achtig akkoord wisten, jawel, de vertegenwoordigers van de vakbonden een wig te drijven in de eenheid van de stakers.

De moeilijkheden in Zweden begonnen eigenlijk al eind november in de haven van Gothenburg. Duizend stuwadoors hielden een staking van een week, nadat twee collega's wegens ongehoorzaamheid geschorst waren. De stuwadoors benoemden toen een e i g e n onderhandelingscommissie, onafhankelijk van hun vakbondsleiders.

De Nieuwe Rotterdamse Courant van 2 februari j.l. weet te melden, "dat het unieke verschijnsel zich nu en dan voordoet, dat werknemers onafhankelijk van de bonden hun zaak in eigen hand nemen." Zo "uniek" is dit verschijnsel natuurlijk niet. Het valt waar te nemen van Sicilië tot de Noordkaap en in zulke uiteenlopende landen als Israël, Joegoslavië en de Verenigde Staten.

In Zweden is 't verschijnsel zeker niet "uniek". Want in geen ander land behoort de vakbeweging méér tot wat met een Engels woord het "establishment" genoemd wordt, d.w.z.: de gevestigde orde. Zij heeft er in nog meer overlegorganen zitting dan in Nederland en zij is gerechtigd haar leden te straffen wanneer deze zich niet aan de door de bonden afgesloten cao's houden. Het zou eerder uniek zijn, als de arbeiders aan deze "vertegenwoordigers" hun strijd overlieten.

De belangrijkste eis van het stakingscomité was dan ook, dat de onderhandelingen niet zouden worden gevoerd met de vakbond, maar met het comité. Of deze

eis is ingewilligd weten wij niet, omdat de Nederlandse pers aan de jongste ontwikkelingen in Scandinavië maar zeer geringe aandacht heeft besteed.

De staking brak uit op 9 december onder 250 arbeiders van de mijn in Svappaavaara. Nog dezelfde dag verklaarden andere mijnen zich solidair. Binnen enkele dagen was de staking algemeen onder de 4800 werknemers van de L.K.A.B. (de Zweedse Luossavaara-Kiirunavaara Staatsmijnen).

De vakbonden zeiden, dat zij in Stockholm zouden onderhandelen als de staking was beëindigd. Hun verklaring werd genegeerd door de stakers, die onder leiding van een stakingscomité van 25 man een nationale steunactie opzetten, die ook in andere Scandinavische landen weerklank vond. Op 7 januari verklaarde de directie zich bereid te onderhandelen met het comité, op voorwaarde, dat dit de staking zou beëindigen. Tevergeefs!

Ondertussen sloeg de arbeidsonrust over naar de grote industrieën in Zuid-Zweden. Op 16 januari begonnen duizend arbeiders van de automobielfabrieken van Volvo in Gothenburg een staking. De directie capituleerde binnen enkele uren. Daarop legden de arbeiders van de autofabriek van Saab het werk neer en braken in drie andere fabrieken zitstakingen uit. De ondernemers beklagden zich er over, dat de vakbonden tegen hun leden geen disciplinaire strafmaatregelen namen maar deden niettemin concessies.

Ook de directie van de L.K.A.B. deed eind januari enkele concessies nadat een paar dagen tevoren onderhandelingen waren afgesprongen. Die concessies echter werden met 1620 tegen 1552 stemmen door de arbeiders verworpen. 't Stakingscomité nam een andere houding aan. Dat kwam doordat de vakbonden zes vertegenwoordigers in dat stakingscomité opgenomen hadden weten te krijgen met het slimme trucje de staking min of meer te "erkennen". Het stakingscomité aanvaardde de door de arbeiders verworpen overeenkomst met 13 tegen 12 stemmen. Natuurlijk stemden de zes vakbondsmannen allen vóór het akkoord. Het gevolg was, dat er enkele dagen van grote verwarring volgden. Maar tenslotte hervatten de Zweedse mijnwerkers de arbeid, met hetzelfde gevoel, dat de Utrechtse Werkspoor-arbeiders hadden, toen hun strijd door de vakbonden was gebroken.

Ook in Finland en Denemarken heerst ongekende arbeidsonrust. Op enkele Deense scheepswerven braken wilde stakingen uit, die beëindigd werden nadat de belofte was gegeven, dat er over de eisen van de arbeiders zou worden gepraat, wat evenwel niet gebeurde. Deense Shop-stewards (door de arbeiders uit hun midden gekozen afgevaardigden, die direct met de bedrijfsleiding onderhandelen over arbeidsvoorwaarden en onder directe controle van de arbeiders staan, omdat zij kunnen worden afgezet en vervangen en die daarom onder de arbeiders veel groter invloed hebben dan de vakbondsleiders in hun pluchen werkkamers op de directie-eta-ge) organiseerden toen op 2 februari een proteststaking van 24 uur, waaraan honderdduizend arbeiders deelnamen. In Finland breidde een busstaking, die begon in het noordelijk deel van het land, dat grenst aan het gebied van de Zweedse ijzermijnen, zich als een olievlek naar het zuiden uit.

Geen wonder, dat vertegenwoordigers van de vier Scandinavische vakcentrales in Kopenhagen bijeenkwamen, gedreven door ongerustheid. Agendapunt nummer één: "Hoe bieden wij het hoofd aan de wilde stakingen?"

Onze informaties zijn onvolledig. Wij weten nauwelijks iets over de eisen van de stakers, over hun organisaties of over de afloop van hun strijd en wij kunnen geen details vertellen. Toch hebben wij aandacht besteed aan deze gebeurtenissen, omdat zij juist voor een land als Nederland van belang zijn. Nederland ontwikkelt zich in dezelfde richting als Zweden en hier bij ons vindt de Provo-achtige "klootjesvolk-theorie" over de zogenaamd "verburgerlijkte" arbeiders nog veel ahang. De mijnstaking in de Zweedse provincie Lapland leert, dat óók - of misschien juist - een arbeider met een auto en een wasmachine in een kapitalistische maatschappij in verzet komt.

I S H E T B E Z E T T E N V A N B E D R I J V E N

B E D R I J F S B E Z E T T I N G ?

ONDER bovenstaande titel werd in het anarchistisch maandblad "De Vrije" van januari j.l. een stukje van Hans Jar gepubliceerd, waarij hij er blijk van geeft een duidelijk inzicht te hebben omtrent de positie van de vakbeweging. Zeer terecht merkt hij op, dat het geen zin heeft aanvallen te doen op de leiding van de vakbonden. "De vakbondsbestuurders", aldus Hans Jar, "zijn niet vervreemd van de basis; zij hebben nooit tot taak gehad om te strijden voor de belangen van de basis, maar voor het continueren van de bestaande verhoudingen." Dit is een redenering waarmee wij het volkomen eens kunnen zijn. Inderdaad, ook wij zijn van mening dat de taak van de vakbeweging slechts is om de rust en de arbeidsvrede zoveel mogelijk te handhaven en dat, wanneer de vakbondsbureaucraten het hebben over het "algemeen belang", zij alleen maar bedoelen 't belang van de bestaande maatschappij, dus het belang van de heersende klasse, waaraan de belangen van de arbeiders - de praktijk heeft het meermalen bewezen - worden opgeofferd.

Heeft Hans Jar dus 'n duidelijk inzicht betreffende de positie van de vakbeweging, minder duidelijk, of beter gezegd, volkomen fout is zijn inzicht aangaande de positie en het handelen van de arbeiders. Om duidelijk te maken waarom wij tot deze conclusie komen, is het noodzakelijk hem uitvoerig te citeren. Hij schrijft in zijn beschouwing o.a.:

"Tegenover dat negatieve aspekt staat echter een belangrijk positief punt. Dat is het feit, dat het in verschillende ondernemingen (VMF-Werkspoor, Dura) niet bij staking is gebleven. De arbeiders zijn tot bedrijfsbezetting overgegaan. Hoewel deze bezettingen van korte duur zijn geweest (bij VMF-Werkspoor bijv. omdat de vakorganisaties zich in naam achter de arbeiders opstelden, hoewel in feite tegenover hen) is het verschijnsel, dat het tot bezetting is gekomen, niet te onderschatten: de bedrijfsbezetting is nu ook in Nederland als strijdmiddel toegepast.

Toch zijn de bezettingen tot nog toe niet meer geweest dan een onderdeel in de strijd voor betere arbeidsvoorwaarden binnen het systeem. De "wilde akties" zijn in feite niet meer geweest dan het daadwerkelijk aktie voeren van de arbeiders voor beperkte eisen als verbeterde werktijden, kerstgratifikaties, één-procent-uitkeringen e.d. waar de vakbeweging het liet afweten. Ook al bekritiseerden de vakbondsbestuurders de aktieleiders als 'standwerkers die op een al jaren bestaande latente onvrede onder de arbeiders spekuleren' (Mertens), het uitgangspunt van deze 'wilde akties' verschilde niet fundamenteel van het uitgangspunt, dat de vakbeweging hanteert. De aktieleiders en de vakbondsbestuurders verschilden slechts in het antwoord op de vraag wat haalbaar was. Ook de aktiekomitees wisten de bestaande onvrede van de arbeiders niet anders tot uitdrukking te brengen dan door deze te 'vertalen' in de klas-sieke eis tot loonsverbetering.

De vraag, of het bezetten van bedrijven, zoals nu is gebeurd, bedrijfsbezetting genoemd kan worden in de betekenis, die daar in het algemeen aan gehecht wordt, moet dan ook ontkenkend beantwoord worden. De bedrijfsbezettingen hadden geen politiek doel, waren niet de eerste aanzet tot een verandering van de bestaande machtsverhoudingen, maar slechts een - tot nog toe ongebruikelijk - strijdmiddel om looneisen af te dwingen."

Hiermee kunnen we het citaat Van Hans Jar besluiten. Om geen misvattingen op te wekken willen we wel nadrukkelijk verklaren, dat hij zich natuurlijk niet té-

gen deze bedrijfsbezettingen keert, doch ze ziet als een scholing in de arbeidersstrijd.

Zij die regelmatig "Daad en Gedachte" lezen en dus min of meer met onze opvattingen op de hoogte zijn, zullen begrijpen, dat de inzichten van Hans Jar, wat de bedrijfsbezetting betreft, in geen enkel opzicht door ons worden gedeeld. En wij bedoelen dan niet alleen de foute weergave van Hans Jar, alsof bedrijfsbezetting een strijdmiddel van de arbeiders is, dat pas nu voor het eerst in Nederland is toegepast. Was hij wat beter op de hoogte geweest van de strijd van het Nederlandse proletariaat, dan had hij geweten dat bedrijfsbezetting reeds voor de tweede wereldoorlog werd toegepast, bijv. door de meisjes in de textielfabriek van de firma Bedien in Almelo in 1935. Maar ook ná de laatste oorlog is dat strijdmiddel hier wel toegepast. Als voorbeeld noemen we dan de bedrijfsbezetting bij Efa Produkta in Amsterdam (1948 geloven we) en bij Wilton Feijenoord in het Waterweggebied in 1965. Maar op zichzelf is dat natuurlijk niet zó belangrijk en als we alleen dat op zijn betoog tegen hadden zou er voor ons geen reden zijn er tegen in te gaan.

Waarin wij met Hans Jar van mening verschillen, dat is de beoordeling van de arbeidersstrijd in het algemeen. Dat komt omdat hij een idealistische anarchist is die uitgaat van zijn anarchistische idealen, terwijl wij uitgaan, niet van wat we zo graag zouden willen dat er gebeurde, maar van wat er in de werkelijkheid gebeurt. Hans Jar bijvoorbeeld is van mening dat bedrijfsbezetting voor betere beloning of betere arbeidsvoorwaarden geen bedrijfsbezetting kan worden genoemd in de betekenis, "die daar algemeen aan wordt gehecht". Hij springt hier wel erg vrij met het begrip "algemeen" om. Natuurlijk, wij weten dat de anarchisten reeds lang voor de tweede wereldoorlog de bedrijfsbezetting propageerden. Hun leus was: geen staking voor een paar centen meer of minder, maar bedrijfsbezetting om een einde aan het uitbuitingssysteem te maken. Wanneer men echter bedenkt, dat de anarchisten altijd slechts een zeer klein deel van de Nederlandse arbeidersklasse vertegenwoordigden, dan kan men moeilijk stellen, dat "algemeen" onder bedrijfsbezetting werd verstaan een strijd voor een politiek doel en niet voor betere arbeidsvoorwaarden. Het is toch wel wat verwarrend wanneer hij de opvattingen der anarchisten - inzake bedrijfsbezetting - zomaar promoveert tot de "algemene" opvattingen.

Maar er is meer in zijn betoog, dat bijzonder vreemd aandoet. Zeer terecht merkt hij op, dat de vakbeweging een instituut is, dat tot taak heeft de huidige verhoudingen te continueren. Dat de vakbeweging daarbij alle mogelijke middelen ter hand neemt om de arbeiders te beïnvloeden is ons allen bekend. Er wordt door de vakbonds bureaucratie een beroep gedaan op 't "algemeen belang", op de eenheid en de discipline in de vakbeweging, enz. Hans Jar nu wil slechts de taak van de vakbeweging overhevelen naar de actiecomité's van de arbeiders, althans wat de beïnvloeding betreft. Hij zegt tenminste in zijn beschouwing, dat ook de actiecomité's de bestaande onvrede van de arbeiders niet anders tot uitdrukking wisten te brengen dan door deze te 'vertalen' in de klassieke eis tot loonsverbetering. Ja, hij gaat zelfs zover te beweren, dat de actiecomité's en de vakbonden slechts verschilden in het antwoord op de vraag wat haalbaar was.

Volgens ons kan Hans Jar hiermede niets anders bedoelen dan dat de vakbeweging de onvrede der arbeiders niet juist "vertaald" heeft en dat het nu de taak der actiecomité's is die onvrede wél juist te "vertalen", dat wil zeggen, dat die actiecomité's geen looneisen maar politieke eisen voor de arbeiders moeten stellen. Ook bij hem hebben de arbeiders blijkbaar geen stem in het gebeuren. Hij is blijkbaar van mening, dat het de taak van een "actiecomité" is de arbeiders een weg op te voeren, die zij - de leden van het actiecomité - belangrijk vinden, zonder er rekening mee te houden wat of het denken en voelen en vooral wat de wensen van de door hen vertegenwoordigde arbeiders zijn. Het behoeft toch eigenlijk geen betoog, dat zo'n actiecomité volgens 't recept van Hans Jar gewoon de plaats

inneemt van de vakbeweging en tot doel heeft - om een modewoord te gebruiken - de arbeiders te manipuleren. Ofschoon wij niet willen ontkennen, dat iets dergelijks wel voorkomt, vooral bij acties waarbij bijvoorbeeld CPN-ers een grote vinger in de pap van het actiecomité hebben, is dat natuurlijk nooit de bedoeling van de strijdende arbeiders. Wanneer strijdende arbeiders 'n actiecomité kiezen, dan hebben zij de bedoeling om uit hun midden bepaalde mensen aan te wijzen, die hen vertegenwoordigen, die voor hen de onderhandelingen voeren op de basis van de besluiten van alle strijdende arbeiders. Een actiecomité is namelijk in wezen een kleine arbeidersraad, die slechts tot taak heeft datgene te doen, wat hem door de strijdende arbeiders is opgedragen; die verantwoording is verschuldigd aan de arbeiders en waarvan elk lid op elk willekeurig moment door de arbeiders kan worden afgezet. Dat dit een heel ander comité is, dan dat wat Hans Jar voor ogen staat, namelijk een comité, dat de onvrede van de arbeiders moet "vertalen" in eisen, die los van de strijdende arbeiders staan, zal de lezer duidelijk zijn.

Dat Hans Jar de bedrijfsbezettingen van de arbeiders geen echte bedrijfsbezettingen vindt, wanneer de bedoeling slechts is om tot een betere beloning of betere arbeidsvoorwaarden te komen, spruit voort uit zijn idealisme. Hij meent dat de arbeiders niet voor een beter beloning of iets dergelijks in verzet moeten komen doch alleen maar voor een politiek doel en onder dat politieke doel zal hij dan de vernietiging van het kapitalisme en de vestiging van het socialisme verstaan. En hiermee geeft hij dan blijk er geen oog voor te hebben, dat de veranderingen in de maatschappij zich nimmer voltrekken volgens een idealistisch patroon doch slechts hun oorsprong vinden in de belangentegenstellingen in de maatschappij. Het feodalisme bijvoorbeeld heeft niet het veld moeten ruimen voor het kapitalisme omdat bepaalde figuren zoveel propaganda voor het kapitalisme hebben gemaakt. Neen, omdat de belangen van 't opkomende burgerdom in grote tegenstelling kwamen met die van de feodale heersers zag het burgerdom zich genoodzaakt tegen het feodale stelsel in verzet te komen. En het was echt niet zo, dat er eerst de idealisten waren, die het kapitalisme predikten. Neen, toen het burgerdom economische macht begon te krijgen, doch zich niet tenvolle kon ontplooiën vanwege de knellende banden van het feodale stelsel, toen kwamen de predikers van het kapitalisme, toen ontstond ook de ideologie van de bourgeoisie, een ideologie, die natuurlijk was afgestemd op de belangen van het burgerdom.

Het zijn nimmer de idealisten die de veranderingen in de maatschappij bewerkstelligen. Een duidelijk voorbeeld daarvan is de Amerikaan John Brown, voorstander van de afschaffing der slavernij, die in 1855 in Kansas en Virginia vrijscharen organiseerde, die vele slaven met geweld bevrijdden en zelfs enkele slavenhouders doodden. In 1859 werd hij opgehangen, maar de afschaffing kwam pas in 1865 na een vierjarige burgeroorlog tussen de noordelijke en de zuidelijke staten. En niet 't idealistische streven van John Brown en zijn vrijscharen lag ten grondslag aan die vierjarige burgeroorlog, maar de belangen van de zich ontwikkelende industrie in de Noordelijke staten, die niet gebaat was bij een slavenmaatschappij, doch zich slechts volledig kon ontwikkelen met "vrije" loonarbeiders.

Dit voorbeeld, dat met vele aan te vullen is, laat er iets van zien, dat het niet de idealistische strijders zijn, die de maatschappelijke verhoudingen kunnen doen wijzigen. Een maatschappelijk stelsel is nu eenmaal niet door idealisme en door propaganda voor bepaalde idealen te vernietigen. Het zijn altijd de onderdrukte klassen geweest, die los van elk idealisme, doch gedreven door hun belangen, het maatschappelijk stelsel wisten te wijzigen. En zo zal ook het kapitalistisch stelsel nimmer worden vernietigd door het optreden en de propaganda der idealisten, doch zal de arbeidersklasse, die inderdaad gespeend is van elk idealisme, het vonnis over het kapitalisme voltrekken.

Dat klinkt de idealisten, die zo volkomen van hun eigen belangrijkheid zijn overtuigd, natuurlijk niet prettig in de oren, maar hoezeer we ook overtuigd zijn van de opofferingsgezindheid, van de moed en zelfverloochening van vele idealis-

ten (de geschiedenis kent er vele en zelf hebben we John Brown genoemd), toch heeft de geschiedenis laten zien, dat opstandige arbeiders in staat waren het kapitalistisch stelsel te doen wankelen, iets wat de idealisten nog nimmer is gelukt. Wie durft er aan te twifelen, dat tijdens de meigebeurtenissen in 1968 in Frankrijk het kapitalisme daar wankelde toen meer dan tien miljoen arbeiders in staking waren en veelal overgingen tot bedrijfsbezetting? Heeft het staatskapitalistisch regiem van de Oostduitse bolsjewisten zich in 1953 niet alleen staande kunnen houden dank zij de Russische tanks? Was dat in Hongarije in 1956 niet precies zo?

Waren het niet de opstandige Roer-arbeiders, die in maart/april 1920 het Duitse militarisme versloegen? We weten het, we hebben dat voorbeeld al zoveel keren aangehaald, dat het eentonig gaat worden. Het schijnt echter niet vaak genoeg aangehaald te kunnen worden. Daarbij is het een bijzonder sprekend voorbeeld. Aan de Roer-arbeiders is immers gelukt wat nog nimmer aan welke idealistische personen of groeperingen met al hun propaganda is gelukt, namelijk het verslaan van een militair apparaat. En wie vonden die Roer-arbeiders tegenover zich? Inderdaad, de idealisten van diverse partijen.

Hans Jar zou willen, dat de arbeiders meer politiek bewustzijn hadden en wat minder materialistisch waren ingesteld. Hoe vaak horen we niet schimpen op de arbeiders, die verburgerlijkt zouden zijn omdat ze alleen maar willen vechten voor materiële zaken. En, zo redeneren de idealisten, door alleen maar voor materiële zaken te willen vechten geven de arbeiders blijk óók kapitalistisch te zijn ingesteld. Hoe zou men ook anders kunnen verwachten in 'n kapitalistische maatschappij. Het grote verschil is alleen, dat de arbeiders niets over het productieapparaat en de door hen voortgebrachte producten hebben te vertellen. Zelfs voor dat deel wat ze van de producten krijgen toegeschoven moeten ze vechten. Maar juist in dat vechten voor een groter deel van het voortgebrachte product schuilt het grote gevaar voor het kapitalisme. En het moet worden gezegd, dat de bourgeoisie daar een bijzonder fijne neus voor heeft. In tegenstelling tot de idealisten, onderkent de bourgeoisie het gevaar. Vandaar dat de bourgeoisie even hard schimpt op het materialisme van de arbeiders als de idealisten. Het moet de idealisten toch te denken geven, dat ook de bourgeoisie, net als zij, graag zou zien, dat er bij de arbeiders wat meer interesse voor de politiek, wat meer idealisme leefde en wat minder materialisme.

Om ons betoog tegen Hans Jar niet te lang te maken willen we besluiten met de woorden van een vertegenwoordiger der bourgeoisie, namelijk mr. Ensing, die, toen de ontslagen stakers van het gemeentepersoneel van Amsterdam in 1955 voor het Scheidsgerecht kwamen, als advocaat van de gemeente Amsterdam verklaarde, dat de overheid een staking als die van het Amsterdamse gemeentepersoneel nooit kon toestaan, omdat het "in wezen een begin van de revolutie is".

We geven alle idealisten de raad deze - volgens ons zeer juiste - woorden van mr. Ensing eens te overdenken.

=====

K O R T E N O T I T I E

DE "Volkskrant" bevatte zaterdag 21 februari een beschouwing over vakbeweging en wilde stakingen in Engeland. De kop luidde: Arbeiders in Engeland overvleugelen gezag van hun vakbonden. Dat doen ze niet alleen in Engeland. Overal waar van wilde stakingen sprake is, blijken de vakbonden

geen enkel gezag te hebben. Merkwaardigerwijze ziet de schrijver van 't bewuste artikel het zo, dat "de macht van de vakbonden is teruggekeerd naar de fabriek". Dat wil bij hem zeggen, dat de vakbonden naar hun mensen in de fabriek moeten luisteren. In werkelijkheid betekent het, dat de mensen in de fabrieken n i e t luisteren naar de vakbond!

I G O R C O R N E L I S S E N O V E R

V A K B E W E G I N G E N

K A P I T A L I S M E

HET BOEKJE "Arbeidersraad of ondernemersstaat" van M. Broekmeyer en I. Cornelissen valt in twee duidelijk te onderscheiden delen uiteen. In het eerste deel - reeds door ons besproken in het februari-nummer van "Daad en Gedachte" - doet Broekmeyer een poging om de Joegoslavische vorm van staatskapitalisme voor een "experiment met arbeiderszelfbestuur" te laten doorgaan. In 't door hem geschreven tweede deel onderwerpt Igor Cornelissen de maatschappelijke situatie in Nederland aan een kritiek, een kritiek, die zich toespitst op de positie van de vakbeweging en de betekenis van de zogenaamde medezeggenschap, zoals die tot stand gekomen is bij de Wet op de Publiekrechtelijke Bedrijfs Organisatie.

De grote verdienste van dit deel is de uitvoerige dokumentatie. Cornelissen komt met een groot aantal karakteristieke feiten én uitspraken aandragen, soms uit de jongste tijd, soms uit een wat verder verleden. Het zijn wél-gekozen citaten, die uitstekend passen voor het doel waarvoor zij verzameld zijn. Wij bedoelen daarmee, dat zij een helder licht werpen op bijvoorbeeld de vakbeweging, de sociaaldemocratie, de P.v.d.A., een figuur als Troelstra, de betekenis van de loonexplosie van 1963 of op de "fopspeen" der ondernemingsraden. Nieuw is dat licht bijna nergens, doch de betekenis van het materiaal is er bepaald niet minder om. Jongeren vooral, die thans eerst met hun neus op de feiten gedrukt worden, die tot dusver nog niet de gelegenheid hadden om de maatschappelijke ontwikkeling of het optreden van "hun" leiders gedurende een lange reeks van jaren op de voet te volgen, zullen met belangstelling kennis nemen van het resultaat van de historische nasporingen van Cornelissen.

Het karakter van die citaten willen we graag met een paar voorbeelden duidelijk maken. We doen daarvoor een willekeurig aantal grepen, die uiteraard, in het korte bestek van deze bespreking, niet meer dan een indruk kunnen geven. Men moet ze niet beschouwen als een inventarisatie, doch als een verduidelijking van het bovenstaande. Cornelissen vermeldt o.a.:

- een uitspraak van de NVV-secretaris Van Tilburg, dat de vakbeweging alleen maar structuurhervormingen wenst in het kader van de huidige maatschappij;

- een uitspraak van prof. mr. C.P.M. Romme, waaruit blijkt, dat medezeggenschap in de kringen der ondernemers gezien wordt als een middel om de arbeiders van loonstrijd af te houden;

- een uitspraak van dr. G.H. Terpstra, wetenschappelijk medewerker van het CNV, dat "de vakbonden zich in de kapitalistische maatschappij hebben laten inkapselen";

- een door G.J. Suurhoff (NVV) geschreven brochure, die zich fel keert tegen de direct na de oorlog in Rotterdam uitgebroken havenstakingen en door minister-president Schermerhorn van een prijzend voorwoord werd voorzien;

- allerlei feiten omtrent het nog tijdens de bezetting gevoerde overleg tussen ondernemers-vertegenwoordigers en vakbewegingsfiguren, dat er op gericht was revolutie of maar zelfs medezeggenschap van de arbeiders te voorkomen;

- een (illegale) brochure van Suurhoff uit 1943, die zich fel richt tegen zelfs maar de gedachte aan arbeidsconflicten of verscherpte klassentegenstellingen; tevens een uitspraak van Suurhoff (uit die brochure: "Werknemer en Toekomst"), dat de klassenstrijd als theorie en praktijk heeft afgedaan;

- een poging van EVC-voorzitter Blokzijl om de Rotterdamse haven- en zeeliedenstaking te breken, om de intrede van twee CPN-ers in de regering mogelijk te maken;

- een uitspraak van Suurhoff, dat de fusie tussen NVV en EVC niet slechts mislukte vanwege de grote invloed van de CPN op de EVC, maar óók in belangrijke mate, ja in overwegende mate zelfs door een verschil in strijdopvattingen

- een uitspraak van Ad Vermeulen (NVV), dat door de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie de klassentegenstellingen zullen worden teruggedrongen;

- een uitspraak van mr. dr. A.A. van Rhijn (PvdA), dat de arbeiders op sociaal terrein moeten kunnen meebeslissen omdat zij anders op de stoel van de ondernemer gaan zitten.

Enzovoorts, enzovoorts-

Er is meer, dat het boekje van Cornelissen aardig maakt. Hij brengt bijvoorbeeld een uitvoerig citaat uit een korte, aan de huidige generatie wel nauwelijks meer bekende en voor haar ook vrij ontoegankelijke studie van Saks over de zogenaamde "Novemberrevolutie" van Troelstra. Daarin zegt Saks, dat Troelstra "meer de revolutionairen gevreesd dan de revolutie gewenst heeft en vóór alles een revolutie der revolutionairen heeft willen voorkomen", dat hij "getracht heeft een revolutie overbodig te maken door de bourgeoisie te intimideren." Op een andere plaats ontmaskert Cornelissen een man als Kloos, die anno 1969 komt verklaren, dat de hele PBO eigenlijk "op een misverstand" berustte. Niks geen misverstand, zegt Cornelissen. "De moderne vakbeweging liet zich vrijwillig ontwapenen", en hij schildert hoe dat in zijn werk is gegaan en hoe Kloos c.s. aan die "ontwapening" van harte heeft meegewerkt.

Wij schrijven hier het woord "ontwapening" tussen aanhalingstekens. Dat heeft zijn zeer gegronde redenen. Want hoezeer ook in onze ogen Cornelissen gelijk heeft wanneer hij de z.g. "zelfkritiek" van Kloos inzake ondernemingsraden en dat soort zaken op de hak neemt, bij de manier w a a r o p hij dat doet, uit de bewoordingen die hij kiest, treedt toch een verschil aan de dag tussen hem en ons. Wij zouden, sprekende over deze kwesties, het woord "ontwapening" nooit gekozen hebben. Deze term immers roept het beeld op van iemand, die gedwongen of vrijwillig, in dit geval vrijwillig dan, zijn wapens uit handen geeft. Waar met die "iemand" hier de vakbeweging wordt bedoeld, vraagt men zich af, over wélke en wát voor wapens die vakbeweging dan in 1950 (toen de wet op de PBO van kracht werd) toch wel in hemelsnaam beschikt heeft. Ziet Cornelissen het zó, dat de vakbeweging zich anno 1950 door ondernemerdome en regering krachteloos liet maken? Als hij die vraag met ja beantwoordt, dan constateren wij bij hem een tegenstrijdigheid. Niet slechts in die zin, dat hij zélf (en terecht) vaststelt, dat "de ondernemingsraden in de eerste plaats dienden om de invloed van de bedrijfskernen... te breken" (blz. 182), dat "de ondernemingsraad in de eerste plaats was bedoeld om de onafhankelijke arbeidersstrijd te doorkruisen en de sociale vrede te bevorderen" 1) (blz. 186). De tegenstrijdigheid is er ook dáárom, omdat Cornelissen in voorafgaande hoofdstukjes de vakbeweging al lang als een, vóór de oorlog reeds, krachteloos instituut geschilderd heeft, zodat er met andere woorden, zo omtrent 1950 voor de ondernemers aan die vakbeweging eenvoudig niets meer te ontwapenen viel! Een vakbeweging die in bezettingstijd - zoals ook door Cornelissen zeer uitvoerig en zeer gedocumenteerd geschilderd wordt - in het geheim met de patroons onderhandelt over de wijze, waarop na de bevrijding de klassenvrede kan worden verzekerd, die is op dát moment al geen gewapend tegenstander meer, die is - veel sterker nog - niets dan een gevangene. Maar zelfs op dat beeld zouden wij nog graag een correctie

1) Bevorderen... inderdaad, want bevorderen kan men slechts iets, dat al bestaat!

willen toepassen om redenen, die aanstonds zullen blijken.

INGEKAPSELD OF VERGROEID?

MISSCHIEN zal Cornelissen opmerken dat hij onze gedachtengang wel onderschrijven kan, dat de tegenstelling waarop wij de vinger leggen slechts een vermeende tegenstrijdigheid is en dat wij aan zijn gebruik van het begrip "ontwapening" een veel te zwaar accent geven. Maar wij zijn daar zo zeker nog niet van. Want bij het zo juist geschetste beeld, dat door het woord "ontwapening" wordt opgeroepen, past ook volkomen de term "inkapselen", waarvan Cornelissen zich in navolging van dr. Terpstra meer dan eens bedient. Wij hebben met opzet hierboven diens desbetreffende uitspraak weergegeven om er bij te kunnen aanknopen.

Naar onze overtuiging is het geheel verkeerd om van de vakbeweging (of een partij als de S.D.A.P.) te zeggen dat zij zich geheel in de kapitalistische samenleving heeft laten "inkapselen". Dat wekt de indruk, alsof die kapitalistische samenleving er in geslaagd is die vakbeweging (of die partij) als het ware met 'n aantal stevige veiligheidsmuren te omringen. Achter die muren bevindt zij zich, maar zonder nog kwaad te kunnen. Dat beeld is onjuist en daarom is het ook onjuist om de vakbeweging - gelijk wij zelf zopas deden, welbewust overigens en alléén maar met de bedoeling om de absurditeit van een "ontwapening" anno 1950 te bewijzen - als een "gevangene" voor te stellen. De vakbeweging is niet "de gevangene" der burgerlijke maatschappij, zij is niet door die maatschappij "ingekapseld": zij is er in geïntegreerd oftewel zij is er mee vergroeid.

Cornelissen kent dat laatste begrip ook. Dr. Fr. de Jong Dz., schrijft hij, besteedt er uitvoerig aandacht aan in zijn in 1956 verschenen geschiedenis van 't N.V.V. ("Om de plaats van de arbeid"). "Bij hem heet dat proces "ingroeien", maar hij bedoelt precies hetzelfde als dr. Terpstra" (blz. 142). Of De Jong inderdaad precies hetzelfde b e d o e l t betwijfelen wij. Belangrijker dan dat echter is het feit, dat "ingekapseld zijn door de burgerlijke maatschappij" beslist niet hetzelfde i s als "met de burgerlijke maatschappij vergroeid zijn". Een door de burgerlijke maatschappij krachteloos gemaakte, "ingekapselde" vakbeweging is door die maatschappij als het ware op dood spoor gerangeerd en geïsoleerd. Zij behoeft zich slechts uit haar isolement, uit haar inkapseling te bevrijden, om weer zichzelf te wezen: datgene wat zij oorspronkelijk was, of liever: zou zijn geweest in de ogen van hen, die het zó zien. De met de burgerlijke maatschappij vergroeide vakbeweging kan niet anders dan met de burgerlijke samenleving vergroeid b l i j v e n omdat het ingroeiproces eenvoudig ónomkeerbaar is. Het is bovendien niet slechts een ónomkeerbaar proces, maar tevens een noodwendig en onvermijdelijk proces, dat hierin zijn oorzaak en oorsprong vindt, dat de vakbeweging van huis uit op de basis der burgerlijke maatschappij stoelt.

Uit het voorafgaande volgt, dat met de twee door ons scherp onderscheiden begrippen van "ingekapseld zijn" enerzijds, "vergroeid zijn met de burgerlijke maatschappij" anderzijds ook twee geheel verschillende opvattingen zijn verbonden, zowel wat betreft het verleden van de vakbeweging, als wat betreft haar toekomst, haar perspectief. Wie haar als ingekapseld beschouwt kán de opvatting huldigen, dat zij eens een typisch proletarische organisatie is geweest, die zich ten opzichte van het kapitalisme principieel vijandig opstelde, al rust op hem daarbij dan de lang niet gemakkelijke - en volgens ons zelfs onmogelijke - taak om te verklaren, hoe het wel mogelijk is geweest, dat een dergelijke organisatie zich ooit inkapselen l i e t . Wie de vakbeweging beschouwt als 'n organisatie, die gaandeweg met de burgerlijke maatschappij vergroeid is, is van die taak ontheven. Hoe meer men het "ingroeiproces" op de keper gaat beschouwen, hoe nauwkeuriger men het in zijn verschillende fasen volgt, des te duidelijker blijkt, dat het van het in wezen altoos burgerlijk karakter der vakbeweging het onontkoombaar gevolg was. Met de kijk op haar toekomst is het al eender gesteld: wie haar als ingekapseld beschouwt, is niet onlogisch, indien hij haar radicalisering niet bij voor-

baat uitsluit; wie haar "vergroeid raken" met de kapitalistische maatschappij volledig - véél vollediger dan dr. Fr. de Jong Edz. bijvoorbeeld - verstaan heeft, acht haar "radicalisering" een onmogelijkheid.

IN ONTWIKKELING.

Wij hebben hier twee zienswijzen, zeer extreem, als uitersten, tegenover elkaar gesteld, die men in de praktijk niet dikwijls in zo extreme vorm zal aantreffen. Zeker, bij het schetsen van de verschillen tussen het "ingekapseld zijn" en het "vergroeid zijn met", alsmede van de aan de laatste opvatting verbonden konsekwenties, hebben wij datgene weergegeven, wat onze eigen kijk op de vakbeweging is. Maar wat is nu de opvatting van Cornelissen? De moeilijkheid is, dat wij dat eigenlijk niet precies weten. Bij het lezen van zijn boekje (of van sommige artikelen van zijn hand) krijgen wij telkens weer de indruk, dat zijn opvattingen in ontwikkeling verkeren.

Toen een van ons, nog niet zo lang geleden, in een openbaar debat met een bolsjewiek, diens opvatting, dat de arbeiders de vakbeweging weer naar hun hand zouden moeten zetten, 'n volslagen illusie noemde, werd hij daarbij door Cornelissen gesteund. Als men in het voorwoord van het boekje, dat wij hier bespreken, leest, dat één van de beide auteurs "niet de illusie heeft dat de leiding van de grote vakcentrales hun zelfkritiek ook in overeenkomstige daden zal kunnen of willen omzetten", dan nemen wij aan, dat dit op Cornelissen slaat. Niettemin stuiten wij in het door hem geschreven deel van het boekje, herhaaldelijk op uitspraken, die de indruk wekken dat het opgeven van illusies over de vakbeweging voor Cornelissen toch wat anders betekent dan voor ons.

Zo zegt hij bijvoorbeeld (op blz. 101), dat wij in Nederland nog niet toe zijn aan het op gang brengen "van 't revolutionaire overgangsproces tot het socialisme" 2), "zeker niet wanneer de blik gericht wordt op de 'erkende' vakbeweging, die n o g bezig is - op zijn gunstigst - met een afrekening met het verleden dat sinds 1945 in de eerste plaats was gericht op de handhaving van de 'sociale vrede' en het afzweren van de klassenstrijd."

Ziehier dan in één zin samengevat een aantal dingen, waarover wij totaal anders denken. In de eerste plaats: wij menen niet, dat de vakbeweging pas sinds 1945 naar handhaving van de sociale vrede streeft. (Er zijn plaatsen te over in zijn boekje, waar Cornelissen er trouwens blijk van geeft, dat hij het evenmin zó meent!). In de tweede plaats: er is volgens ons geen sprake van, dat de vakbeweging (zelfs niet "op zijn gunstigst") bezig zou zijn met haar verleden af te rekenen. Wat Cornelissen als zodanig opvat - de kritische uitlatingen van Mertens in Sneek en in Eindhoven; soortgelijke uitlatingen van andere vakbondshefs; de kritische opmerkingen van Kloos over de P.B.O. - zijn stuk voor stuk de symptomen van iets geheel anders. Niet van een beginnende radicalisering van de vakbeweging getuigen zij, maar integendeel - hoe paradoxaal dat ook klinken mag - van haar nog verdere vergroeiing met het kapitalisme. In "Daad en Gedachte" van januari j.l. hebben wij (naar aanleiding van bepaalde ontwikkelingen in Italië) uitvoerig, uitvoeriger dan hier thans mogelijk is, uiteengezet hoe wij dat zien. Een vakbeweging, zo schreven we daar, kan het kapitaal geen slechtere dienst bewijzen dan door het kapitaal te duidelijk goede diensten te bewijzen. Naarmate in werkelijkheid vakbeweging en burgerlijke maatschappij nauwer verstrengeld raken is de vakbeweging tegelijkertijd genoodzaakt zich in schijn radicaler op te stellen. Dat betekent, dat we in de naaste toekomst nog meer kritische geluiden van de kant

2) De uitdrukking "het op gang brengen van het revolutionaire overgangsproces", enz. ontleent Cornelissen aan André Gorz. Het is o.i. een onmogelijke term, die in geen enkel opzicht correspondeert met het werkelijk ontwikkelingsproces in de kapitalistische maatschappij. Wij gaan er hier niet verder op in, omdat het ons om Cornelissen te doen is en niet om Gorz.

van de vakbeweging mogen verwachten, zonder dat er van een radicalisering sprake is, ja, dat we dat verwachten mogen, juist omdat het tegendeel van een radicalisering aan de gang is. En als Cornelissen dan schrijft dat de vakbeweging nog bezig is met "'n afrekening met het verleden" (die wij niet zien) dan kan dat kleine woordje "nog" alleen maar betekenen, dat hij daarna iets anders voor mogelijk houdt, dat wij totaal ónmogelijk achten. Maar daarmee in strijd is dan (in zekere zin althans) een uitspraak van Cornelissen, die men op blz. 184 aantreft. Daar zegt hij namelijk: "Het is de vraag of de 'heroriëntering' die nu aan de gang is nog tijdig tot een werkelijk slagvaardige houding zal leiden." Hij plaatst hier het woord "heroriëntering" tussen aanhalingstekens. Waarom? Gelooft hij nu wel of niet aan een heroriëntering van de vakbeweging? Als hij er niet aan gelooft, dan heeft het geen zin om zich af te vragen of zij nog wel (tijdig voor wie en waarvoor?) tot een werkelijk slagvaardige houding zal leiden. Als hij er wél aan gelooft, dan hebben die aanhalingstekens geen betekenis. Maar hij schijnt er zelf niet helemaal zeker van te zijn. "Het is de vraag of..", zo begint bij hem de desbetreffende zin. In onze ogen is het geen vraag! Dat is juist het verschil tussen hem en ons.

ANDERE ZAKEN.

DE uitspraken van Cornelissen die wij hier geciteerd hebben zijn betrekkelijk gering in aantal. Dat is in een tijdschriftartikel niet anders mogelijk. Wij hebben een paar zeer karakteristieke dingen naar voren gehaald, om daarmee ons algemene oordeel te illustreren. De verschillen, die wij daaraan gedemonstreerd hebben zijn niettemin verschillen, waarop wij bij lezing van zijn boekje telkens en telkens weer gestoten zijn. Wij hebben het niettemin met belangstelling gelezen (en wij bevelen het ook ter kritische lezing aan) juist omdat het telkens tot tegenspraak prikkelt en omdat het inderdaad zeer fundamentele zaken aansnijdt, die het verdienen in het middelpunt van de belangstelling te staan.

Naast datgene wat wij al genoemd hebben zijn er in het boekje van Cornelissen ook nog andere zaken, waarover wij geheel anders denken. Het is onze overtuiging, dat de verschillende zienswijzen van hem en ons daaromtrent met de verschillen die wij reeds gesignaleerd hebben in verband staan. Van een poging, dat verband bloot te leggen, moeten wij hier afzien. Wij willen wél terloops enkele van die andere dingen noemen.

In de eerste plaats zijn wij van mening, dat Cornelissen, die zich soms veel kritischer weet op te stellen dan menig auteur over hetzelfde onderwerp, wat al te goed van vertrouwen is, wanneer hij op blz. 113 Karl Radek zuiver op grond van één van zijn uitlatingen, tot de "verdedigers" van de arbeidersraden rekent. Zeker, Cornelissen wéét dat de bolsjewiki de likwidatoren van de raden (gedachte) geweest zijn. Naar onze mening is dat niet in strijd met zijn, door Cornelissen uitgebreid geciteerde (platonische) verklaringen, maar blijkt bij nauwkeurige analyse daarna hoe ver Radek wel van de radenbeweging is verwijderd.

In de tweede plaats verschillen wij fundamenteel met Cornelissen van mening over de betekenis of de zogenaamde noodzakelijkheid van een revolutionaire partij. Als hij (en Broekmeyer) in hun voorwoord stellen, dat "de meibeweging in Frankrijk - in 1968 - is doodgelopen door het ontbreken van een revolutionaire theorie, van een revolutionaire strategie en vooral van een revolutionaire partij", dan is dat de uitkomst van een analyse, die wel héél sterk afwijkt van de uitkomsten, waartoe onze analyse heeft gevoerd. Maar dat is natuurlijk een hoofdstuk apart.

Tenslotte toont Cornelissen zich ergens voorstander van "een socialistische markteconomie" en blijkt hij ook over de staat gans andere opvattingen er op na te houden. Wij komen daarop misschien nog wel eens terug. Voor dit nummer stond ons daarvoor geen plaatsruimte meer ter beschikking.

E E N K O E K E B A K K E R A A N H E T W O O R D

OP HET JONGSTE congres van de C.P.N. heeft Waarheid-hoofdredacteur Joop Wolff zich op een gegeven moment snierend uitgelaten over hen, "die proberen de successen van de massa-actie af te zwakken door te putten uit het oude arsenaal van utopisten, pseudo-linksen en anarchisten als Bakoenin, Kropotkin en Pannekoek..." Het is een uitspraak, die maar op twee manieren kan worden verklaard: óf de heer Wolff slaat zijn gehoor dermate laag aan, dat hij veronderstelt het gemakkelijk een paar grove leugens op de mouw te kunnen spelden; óf de heer Wolff is zo weinig thuis in de geschiedenis en de literatuur van de arbeidersbeweging, dat de domheden, die door hem worden gedebiteerd, ook door hem zelf voor zoete koek geslikt zijn. Het één behoeft trouwens het andere geenszins uit te sluiten: dat de heer Wolff zijn toehoorders bezwendelde valt gemakkelijk uit de stukken aan te tonen, zó gemakkelijk, dat het niet overdreven is zijn grove leugens tegelijkertijd als domme leugens te karakteriseren; of hij er zelf aan gelooft, dan wel alleen maar hoopt, dat ánderen ze geloven, is een wat ingewikkelder probleem, maar hoe men dat ook wenst op te lossen - of men hem nu als wolf met schaapskop dan wel als wolf in schaapskleren wenst te zien - de zaak waar het om gaat wordt daar in ieder geval niet anders door.

Wijlen de marxistische theoreticus Anton Pannekoek als anarchist te doodverven is 'n bijzonder kras staaltje, dat overigens niet door de huidige hoofdredacteur van "De Waarheid" voor het eerst ten beste wordt gegeven. Generaties van bolsjewisten zijn hem daarin sedert ongeveer het jaar 1920 vóórgegaan, gemakshalve daarbij dan maar verzwijgend, dat diezelfde Pannekoek, in bewoordingen, die tot de helderste behoren, die hij ooit gekozen heeft, in een van zijn allerbeste geschriften 1) bladzijden lang bijzonder duidelijk uiteengezet heeft in welk opzicht zijn maatschappijbeschouwing zich van die der anarchisten onderscheidt en die in het bewuste geschrift - evenals trouwens in ándere geschriften van zijn hand - 't anarchisme in een even diepgaande als beknopte analyse zo scherp mogelijk als een in wezen burgerlijke filosofie heeft gecritiseerd.

Zeker, het geschrift waarvan wij hier spreken verscheen in 1909; het behoeft dus op zichzelf nog niets te bewijzen omtrent een positie, die omtrent 1920 ingenomen wordt. Wie echter zou willen beweren, dat Pannekoek ooit zijn opvattingen ten aanzien van 't anarchisme heeft herzien, zal die bewering op de een of andere wijze wáár moeten maken. Iedere poging daartoe is tot mislukking gedoemd. Als Lenin in april 1920 er één onderneemt met het schrijven van zijn beruchte brochure "De linkse stroming, een kinderziekte van het communisme", dan zegt hij over het door Pannekoek ingenomen standpunt: "Wat een oude, sedert lang bekende rommel". In werkelijkheid is Lenin hier het slachtoffer van een komisch misverstand. Hij houdt namelijk de opvattingen van Pannekoek ten onrechte voor iets bekends, juist doordat ze hem volslagen ónbekend zijn.

De door Lenin en later in de gehele bolsjewistische literatuur gevolgde re-deneertrant springt in het oog: de anarchisten zijn tegen de vakbeweging en tegen het parlementarisme; bijgevolg moet Pannekoek, als hij na de eerste wereldoorlog kritisch tegenover beide komt te staan, volgens de bolsjewieken een anarchist zijn.

Lenin gaat, als hij zich tegen Pannekoek keert, in feite van uitdrukkingen als "anti-parlementair" en "anti-vakbeweging" uit, die men bij Pannekoek in het geheel niet aantreft, omdat ze zijn begrippen volstrekt niet dekken. Lenin hanteert deze uitdrukkingen a l s z o d a n i g , verabsoluteert ze, geeft ze

1) Anton Pannekoek, "Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung", Hamburg 1909.

een onveranderlijke inhoud, die dan logischerwijze bij de anarchisten en bij Pannekoek gelijk moet zijn. Lenin handelt, aldus doende, op soortgelijke manier als Pannekoek bij de anarchisten signaleert, wanneer hij opmerkt, dat zij niet gezien hebben, dat de persoonlijke "vrijheid", die zij vereren, slechts de ideologische uitdrukking der bourgeoisbelangen is; dat zij zich van het woord "vrijheid" zonder meer bedienen, los van zijn maatschappelijke voedingsbodem, los van de werkelijkheid 2).

Lenin scheert de opvatting der anarchisten en die van Pannekoek over één kam, omdat hij niet heeft kunnen begrijpen, dat Pannekoeks afwijzing van parlementarisme en vakbeweging als strijdmethode en organisatievorm op iets totaal anders neerkomt dan hun verwerping door de anarchisten. Pannekoek is niet tegen het parlementarisme (of de vakbeweging); hij is er evenmin voor. Hij ziet er de historische beperktheid van; de betrekkelijkheid; het dubbele karakter van passend te zijn bij de ene- en niet meer te passen in een andere periode.

Nu kan men Lenin weliswaar niet verwijten, dat hij los van de werkelijkheid redeneert, maar de werkelijkheid waarin hij wortelt is de Russische werkelijkheid van een nog in hoofdzaak agrarische samenleving, waarin het kapitalisme nog zeer onvolkomen is ontwikkeld. Het karakter van bepaalde, tot de kapitalistische maatschappij behorende verschijnselen treedt er, evenals de wetmatigheden der kapitalistische productiewijze, daarom nog zeer onvolkomen aan het licht, met het gevolg dat Lenin ze dikwijls geheel buiten beschouwing laat. Bij datgene wat ons bezig houdt is dat al bijzonder duidelijk.

Als Lenin namelijk zelf over de vakbeweging komt te spreken zegt hij op een gegeven moment 3): "..... daar (in het westen) heeft zich een veel steviger laag van een, alleen de vakverenigingsstrijd erkennende, geestelijk bekrompen, ijdele, versteende, egoïstische, kleinburgerlijke, imperialistisch gestemde en door het imperialisme omgekochte, door het imperialisme gedemoraliseerde 'arbeiders-aristokratie' gevormd dan bij ons." Onwillekeurig wordt men herinnerd aan Pannekoeks opmerking aan het adres van het anarcho-socialisme, dat het gekenmerkt wordt door een naief, instinctmatig klassegevoel, waaruit een bittere haat jegens het kapitalisme voortspruit, maar dat het het werkelijk karakter der burgerlijke instellingen niet begrijpt en daarin niets anders ziet dan valstrikken en bronnen van corruptie. 4).

Op Lenin, die geen anarchist is, zijn deze woorden in zoverre niet van toepassing, dat hij zich geenszins, zoals de anarchisten, van de burgerlijke instellingen verre wil houden, maar in zoverre wél, dat ook hem volkomen de innerlijke drijfkrachten verborgen blijven, die bijvoorbeeld de vakbeweging tot datgene hebben gemaakt wat ze inderdaad geworden is.

Hij, Lenin, verklaart het karakter van de vakbonds-bureaucratie niet uit de structuur van de vakbeweging, maar hij verklaart omgekeerd de praktijk van de vakbeweging uit het (slechte) karakter van de bureaucraten. Als die vakbeweging niet zó is als ze volgens hem zou moeten zijn, dan komt dat, meent hij, alleen maar doordat die bureaucraten zijn "omgekocht". Niet de ontwikkelingswetten der burgerlijke samenleving zijn voor Lenin bepalend voor de uiteindelijke gestalte van de vakbonden, doch de wil van hun leiders, die 't "verkeerde" willen, omdat ze "gedemoraliseerd" of erger zijn. Lenins opvatting met andere woorden is voluntaristisch, is een opvatting die van "het willen" uitgaat. Zij zet de vrije, naar eigen goeddunken (of naar goeddunken van "t imperialisme") handelende vakbondsleiders in het middelpunt. Volkomen konsekwent komt hij dan ook tot de gevolgtrekking, dat die slechte leiders "de vakverenigingen moeten worden uitgedreven" 5).

2) Pannekoek, "Die taktischen Differenzen", enz. blz. 62.

3) Lenin, "De linkse stroming" enz., Amsterdam 1933, blz. 31.

4) Pannekoek, "Die taktischen Differenzen", enz., blz. 43.

5) Lenin, "De linkse stroming", enz., blz. 32.

Voor Pannekoek, die het vakbewegingswezen volstrekt niet van de wil van slechte of goede leiders afhankelijk stelt, is dat natuurlijk, letterlijk én figuurlijk, een onmogelijke conclusie.

Lenin verstaat van Pannekoeks (dialectisch-materialistische) analyse van de vakbeweging zó weinig, dat hij haar "vertaalt" met: "vrees voor de reactionaire trekken der vakverenigingen" en "een streven het zonder die trekken te kunnen stellen" 6). Dat is héél misschien een goede weergave van de positie van sommige Russische Tolstoianen, maar het heeft met Pannekoek geen sikkepit te maken.

Met de bolsjewistische-, in eerste instantie Lenins kritiek op Pannekoeks opvattingen omtrent het parlementarisme is het in feite precies eender gesteld. Als Lenin ingaat op de vraag of het parlementarisme zich al of niet heeft overleefd - dat wil zeggen op de vraag of het zogenaamde "revolutionaire parlementarisme", dat door de radicale vleugel der sociaaldemocratie werd voorgestaan tegenover het parlementarisme der reformisten en welk "revolutionair parlementarisme" Pannekoek in een bepaalde historische fase van het kapitalisme juist acht, nog zin heeft in de periode waarin men met en na de eerste wereldoorlog is komen te verkeren - dan haspelt hij, Lenin, de begrippen volkomen door elkaar, dan laat hij blijken, dat hij de probleemstelling volkomen misverstaat.

Niet met het "revolutionaire"-, doch met het burgerlijke parlementarisme houdt Lenin zich bij zijn kritiek op Pannekoeks standpunt bezig en men krijgt daarbij soms de indruk, dat Lenin van het (burgerlijk) parlementarisme spreekt, waar hij het parlement bedoelt. Hij komt daarbij tot de wel zéér merkwaardige stelling, dat dit burgerlijk parlementarisme zich historisch wél, doch politiek niet heeft overleefd. "Historisch", zegt Lenin, "is het tijdperk van het burgerlijk parlementarisme ten einde." Dat zegt Pannekoek - zeker in het jaar 1920 - niet. Pannekoek betoogt iets anders, namelijk, dat het "revolutionaire parlementarisme" als taktiek niet meer past in een periode, waarin tussen de proletarische en de burgerlijke klasse heel andere tegenstellingen op de voorgrond treden en 'n heel andere strijd gevoerd wordt dan in het verleden.

Als Lenin zich, zonder haar te begrijpen, tegen die redenering keert, dan gaat hij niet van het gewijzigd karakter der klassentegenstellingen, niet van de veranderde verhoudingen in de samenleving uit. Hij baseert zich op 't blote feit, dát het parlement bestaat en kent het in wezen een absoluut en onveranderlijk karakter toe. Hij gaat er voorts van uit, dat "miljoenen proletariërs nog voorstanders van het parlementarisme zijn", hetgeen er op neerkomt, dat hij zijn inzichten baseert niet op datgene wat de arbeiders, op grond van hun klassepositie in de praktijk van de klassenstrijd gedwongen zijn, of gedwongen zullen zijn, te doen, doch op datgene wat zij aan voorstellingen in hun hoofd hebben; niet op datgene wat zij m o e t e n , maar op datgene wat zij w i l l e n . Niet de objectieve wetmatigheid der maatschappelijke ontwikkeling is Lenins richtsnoer, doch 't subjectieve vooroordeel der individuen.

Vooroordelen, verwachtingen of illusies, ze zijn stuk voor stuk voor Lenin - en voor degenen, die denken zoals hij - niet het gevolg daarvan, dat de ideeën nu eenmaal achterblijven bij de sociale werkelijkheid om pas voor de werkelijke praktijk, door het sociale handelen der betrokkenen langzaam om te wentelen. Nee, omgekeerd: wat hij onder "een juiste praktijk" verstaat, verwacht hij van het verdwijnen der vooroordelen en illusies. Eigenlijk is zijn zienswijze daarmee nog onvolledig weergegeven, want als hij het over "de praktijk" heeft, dan bedoelt hij meestal niet de praktijk van de massa's, maar de praktijk van de partij. In tegenstelling met hem is Pannekoek van mening, dat "revolutionaire bewegingen géén partij-akties kunnen zijn".

Voor Lenin gaat het er om, dat de partij 'n vertrouwensbasis krijgt; een dusdanige vertrouwensbasis, dat ze sterk genoeg is "om het burgerlijk parlement uit elkaar te jagen". Hij vat, als het er op aan komt, de proletarische revolutie als

6) Lenin, "De linkse stroming", enz., blz. 31.

een staatsgreep op, niet als 'n maatschappelijk proces. En voor Lenin is een dergelijk einde van het parlement door middel van een soort staatsgreep van de partij het einde van het parlementarisme. Pannekoek daarentegen spreekt van het einde van het parlementarisme als strijdmethode bij 't aanbreken van de tijd, dat de massa's zélf beginnen te strijden.

Voor Pannekoek is het de eigen strijd van de massa's, die hen van hun illusies zal bevrijden; voor hem bestaat er de grootst mogelijke tegenstelling tussen die zelfstandige strijd van de massa's en de "strijd" van de leiders in vakbeweging of parlement.

Voor Lenin, die voor de zelfstandige strijd der proletarische massa's niet 't geringste begrip opbrengt, komt het er op aan "in het reactionaire parlement" (de uitdrukking is voor zijn zienswijze alweer uitermate karakteristiek) "een goede kommunistische fractie" te bezitten. Voor hém is het gehele vraagstuk een kwestie van de gezindheid der parlementariërs, niet van de functie van het parlement in de samenleving. Lenin meent, dat het probleem is opgelost, wanneer ook hier de "ondeugdelijke leiders" door "deugdelijke" zijn vervangen 7). Hij is ook ten aanzien van deze kwestie geheel en al een voluntarist. Dat het in het geheel niet gaat om wat de leiders willen, maar om wat zij kunnen en, veel belangrijker nog vaak, om wat zij niet kunnen, blijft voor hem wederom een gesloten boek.

Uit het bovenstaande blijkt niet alleen hoe dwaas het is om Pannekoek van anarchisme te beschuldigen, er blijkt óók uit, dat zijn opvattingen met utopisme niets te maken hebben. Utopisme is het om te verwachten, dat de vakbeweging of het parlement van karakter zullen veranderen door leiders met "goede" opvattingen. Die opvatting is door de werkelijke ontwikkeling al lang als 'n illusie ontmaskerd. Koekebakkers als Joop Wolff echter blijven ze klakkeloos herkauwen omdat Lenin ze eenmaal verkondigde en schrikken er daarbij niet voor terug om zo'n opvatting tot elke prijs te kunnen handhaven en elke van werkelijkheidszin getuigende analyses in diskrediet te brengen.

7) Lenin, "De linkse stroming" enz., blz. 45.

E E N W A A R S C H U W I N G V O O R F R É M E I S

IN ZIJN VERSLAG van het jongste congres van de C.P.N. schrijft Martin van Amerongen in "Vrij Nederland" van 14 februari j.l. onder andere op 'n gegeven moment het volgende:

"... Maar ook de C.P.N. opereert niet foutloos, constateerde (Marcus) Bakker, en gaf een van die, in zijn partij gebruikelijke, van duistere dreiging zwan-ger gaande anonieme schrobberingen, ditmaal gericht aan het adres van de partijgenoten met 'n ongezond grote hang naar ' g l a m o u r '. De glanzende Groninger teint van Fré Meis - 'de Messias van het Noorden' - werd enige tinten matter. Het zou niet de eerste keer zijn, dat De Groot via een zijner paladijnen een al te succesvolle partijgenoot terug zou wijzen, vervolgens royeren om hem tenslotte op de mestvaalt van de arbeidersklasse te doen belanden..."

Inderdaad, voegen wij hier aan toe, dat zou niet de eerste keer zijn. Wij weten natuurlijk niet of Martin van Amerongen werkelijk Fré Meis van kleur heeft zien verschieten, of dat hij met die woorden alleen maar heeft willen aanduiden, dat de anonieme waarschuwing van Marcus Bakker naar zijn mening voor niemand anders dan hem bestemd kon zijn. Hoe dan ook, wij delen die mening en wij verbazen ons al-

lerminst over het door Van Amerongen gesignaleerde feit, of over zijn interpretatie. Het gaat daarbij natuurlijk niet om de 'glamour' alleen, maar ook om nog iets anders.

Toen wij enkele maanden geleden over de staking van de strokartonarbeiders schreven, constateerden we, dat die arbeiders in scherpe tegenstelling tot de vakbewegingsopvattingen en tot de vakbewegingspraktijken handelden, maar dat Fré Meis een man was, die als rechtgeaard CPN-er nog vol zat met vakbondsillusies. Wij schilderden uitvoerig, hoe er - zij het nauwelijks zichtbaar - ook sprake was van een tegenstelling tussen de strokartonarbeiders en Fré Meis, een tegenstelling, die als gevolg van zeer bepaalde omstandigheden (Men zie "Daad en Gedachte" van oktober 1969) niet aan de oppervlakte kwam.

Niettemin, Fré Meis moge in de Groninger staking 't standpunt van de C.P.N. vertegenwoordigd hebben, op zichzelf is het feit al, dat hij aan de spits van een "wilde" stakingsactie verscheen genoeg om hem verdacht te maken in de ogen van de C.P.N., die tegen élk zelfstandig of semi-zelfstandig optreden van de arbeiders ten scherpste is gekant. Zijn dubbelzinnige positie in Oude Pekela heeft ongetwijfeld Fré Meis in conflict met zijn partij gebracht. Dat hij de CPN-opvattingen trouw bleef, ondanks de situatie in Oost-Groningen, is voor de C.P.N. natuurlijk niet voldoende. Bemoeienis met de zelfstandige strijd op de manier waarop Fré Meis dat gedaan heeft, stempelt hem in de ogen van de arbeidersvijandige C.P.N. al tot een hoogstgevaarlijk sujet. Als het - wat natuurlijk nog niet vast staat - inderdaad tot een roeyement van Fré Meis zou komen, zullen wij allerminst verwonderd zijn. Integendeel!

=====

E E N S Y M P O S I U M O V E R S O C I A A L B E L E I D

Ondanks alle mooie redeneringen van vakbondsbestuurders, ondernemers en regeeringsfunctionarissen over het "algemeen belang", is er in wezen nog niets veranderd. Ook nu nog is de werkelijke drijfveer van alle maatregelen en veranderingen de honger naar winst. Dit werd nog weer eens duidelijk bewezen op een symposium over sociaal beleid, dat 20 februari j.l. in het Philips-ontspanningscentrum te Eindhoven werd gehouden. Drs. N.P.J. D o h m e n , hoofd sociale zaken van Philips Telecommunicatie te Hilversum betoogde daar:

"Het personeelsbeleid moet daarom niet gericht zijn op het kneden van de werknemer tot hij maximaal nuttig is voor het bedrijf. Het middenkader moet minder krampachtig vasthouden aan verworven posities en ja-knikkers niet meer waarderen dan nee-knikkers."

Als men zo'n citaat leest zou men waarachtig sympathie voor drs. Dohmen gaan voelen. Neemt hij het eigenlijk niet op voor de nee-knikkers? Spreekt hij zich niet uit tégen het "kneden van de werknemer tot hij maximaal nuttig is voor het bedrijf"? Vergis u echter niet. Drs Dohmen had een reden voor zijn stelling en wel het feit, "dat steeds meer jongeren zich van de industrie afkeren". En wanneer dat komt door het kneden van de werknemer (een methode die vele tientallen jaren lang is gehanteerd, maar nu blijkbaar averechts gaat werken), dan moet dat kneden maar eens ophouden. Je kan nu eenmaal alleen maar winst maken wanneer het bedrijf voldoende werknemers in dienst heeft. En liever nee-knikkers, die niet maximaal nuttig zijn voor het bedrijf dan een tekort aan werknemers.

En zo heeft drs. N.P.J. Dohmen ons weer eens laten zien, dat de opvattingen van de heren managers over sociologie, psychologie, economie en wat al niet meer, worden bepaald door de nuttigheid die zij hebben voor het bedrijf, en dat alle veranderingen van het "sociaal beleid" slechts zijn gericht op het veilig stellen van de winst.

=====